

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет психології, здоров'я людини та спорту
Кафедра загальної та практичної психології

АННА АНДРІЙВНА ДУЛЬНЄВА

**ВПЛИВ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ
ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Освітня програма *«Психологія»*
Спеціальність *053 Психологія*
Галузь знань *05 Соціальні та поведінкові науки*

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент **Ольга АРТЕМОВА**

Рівне, 2026

РЕЗЮМЕ

Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 53 сторінок, робота містить 3 таблиці, 2 рисунки, список використаних джерел налічує 38 найменувань, додатки.

Об’єкт дослідження – емоційна сфера дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження – дитячо-батьківські відносини як чинник формування емоційної сфери дитини.

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу дитячо-батьківських відносин та емоційного розвитку дошкільнят провести експериментальне дослідження, проаналізувати результати та розробити рекомендації щодо оптимізації дитячо-батьківських відносин та підвищення емоційного благополуччя дітей.

Методи дослідження: **теоретичні:** аналіз, узагальнення та систематизація наукових джерел з означеної проблеми; **емпіричні:** активне спостереження та психодіагностичні методики, зокрема опитувальник дитячо-батьківських емоційних взаємовідносин (ОДБЕВ) Є.І. Захарової і методика “Кінетичний малюнок сім’ї”. Проведені бесіди з батьками про емоції дітей, про стиль виховання, який переважає в сім’ї, і про те, як зміцнювати психоемоційний стан дитини.

База дослідження: Дошкільний навчальний заклад “Усмішка” м.Здолбунів (старша дошкільна група “Бджілка”). У дослідженні взяло участь 46 дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: емоції, почуття, дитячо-батьківські відносини, спостереження, бесіди, психодіагностичні проєктивні методики, опитувальники, діти старшого дошкільного віку.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1. Теоретичний аналіз проблеми дитячо-батьківських відносин у психолого-педагогічній літературі.....	8
1.2. Особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку.....	10
1.3. Вплив дитячо-батьківських відносин на формування емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку.....	21
 Розділ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДИТЯЧО- БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	32
2.1. Організація і проведення дослідження дитячо-батьківських відносин та емоційного розвитку дітей дошкільного віку.....	32
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	34
2.3. Рекомендації щодо оптимізації дитячо-батьківських відносин та формування емоційного благополуччя дітей дошкільного віку.....	41
 ВИСНОВКИ.....	44
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48
 ДОДАТКИ.....	53

ВСТУП

Актуальність дослідження. Батьківське ставлення має вагомий вплив у формуванні емоційної сфери дитини, оскільки саме сім'я є першим та найбільш впливовим оточенням для дитини. Від того, як батьки сприймають і підтримують дитину, залежить її здатність до саморегуляції, впевненість у собі та емоційна стабільність. На фоні проблем сьогодення, таких як зміни у сімейних цінностях, зростання рівня стресу серед дорослих і дітей у зв'язку з війною в Україні, вплив соціальних мереж та інформаційного простору виникає необхідність глибше розуміти, яким чином батьківське ставлення може сприяти емоційному благополуччю дітей або ж, навпаки, призводити до психологічного дискомфорту.

Особливо актуальним є вивчення впливу батьківсько-дитячих відносин у дошкільному віці, адже саме цей період є критичним для формування базових емоційних і соціальних навичок. У період дошкільля діти надзвичайно чутливі та вразливі до батьківських реакцій і ставлення, що впливає на їхнє емоційне сприйняття світу та почуття власної цінності. Розуміння того, як позитивне ставлення батьків (прийняття, кооперація) та негативні аспекти (відштовхування, надмірний контроль) впливають на емоційний розвиток, дозволяє розробляти практичні рекомендації для покращення емоційного стану дітей.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження розглядають дитячо-батьківські взаємини крізь призму типологій проблемних сімей, зокрема Х.Ріхтер і Е. Ейдемільер аналізують патологізуючі ролі у сімейних стосунках. Саме вплив батьківського ставлення на розвиток дитини розкрито в роботах А. Адлера, Дж. Боулбі, Ю. Гіппенрейтер, З. Фрейда та інших. Існують також численні типології сімейного виховання, що детально досліджують особливості таких взаємин. Багато вчених вивчають еволюцію батьківського ставлення до дітей в різні періоди розвитку

суспільства. Дослідники, серед яких Дж. Боулбі, Д. Віннікот, М. Мід, К. Роджерс, В. Сатир, Е. Фромм та інші виділяють ключові характеристики дитячо-батьківських взаємин і аналізують їхню структуру. Особлива увага приділяється дослідженню того, як діти сприймають своїх батьків. Заслужують на увагу дослідження в цій царині Т.Алексєєнко, Г.Беленької, Л.Гончар, Т.Кравченко та ін. Однак недостатньо наукових досліджень, що стосуються саме дітей дошкільного віку, яким так важливі гармонійні дитячо-батьківські відносини, і від їх якості залежатиме майбутнє дитини.

Актуальність і недостатність дослідження впливу дитячо-батьківських відносин на формування емоційної сфери дітей дошкільного віку і зумовило вибір теми бакалаврської роботи, оскільки результати даної наукової розвідки сприятимуть підвищенню емоційного благополуччя дітей, розвитку їхньої здатності до самовираження та адаптації у соціальному середовищі, а також створенню сприятливих умов для формування здорової, емоційно стабільної особистості.

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу дитячо-батьківських відносин та емоційного розвитку дошкільнят провести експериментальне дослідження, проаналізувати результати та розробити рекомендації щодо оптимізації дитячо-батьківських відносин та підвищення емоційного благополуччя дітей.

Об’єкт дослідження – емоційна сфера дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження – дитячо-батьківські відносини як чинник формування емоційної сфери дитини.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що батьківське ставлення до дітей у дошкільному віці має першочергове значення для формування основ емоційної сфери становлення особистості в подальшому, тому правильно підібрані методики для покращення позитивного впливу

батьківського ставлення до дитини сприятимуть формування ще з дитячого віку особистості, яка здатна “проживати” емоції правильно.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз дитячо-батьківських відносин у психолого-педагогічній літературі, визначити основні підходи та концепції.
2. Здійснити аналіз особливостей емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку.
3. Провести експериментальне дослідження впливу дитячо-батьківських відносин на формування емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку.
4. Проаналізувати результати дослідження впливу дитячо-батьківських відносин на формування емоційної сфери дітей дошкільного віку
5. Розробити рекомендації щодо покращення дитячо-батьківських відносин з метою підвищення емоційного благополуччя дітей дошкільного віку.

Методи дослідження: **теоретичні:** аналіз, узагальнення та систематизація наукових джерел з означеної проблеми; **емпіричні:** активне спостереження та психодіагностичні методики, зокрема опитувальник дитячо-батьківських емоційних взаємовідносин (ОДБЕВ) Є.І. Захарової і методика “Кінетичний малюнок сім’ї”. Проведені бесіди з батьками про емоції дітей, про стиль виховання, який переважає в сім’ї, і про те, як зміцнювати психоемоційний стан дитини.

Теоретична значущість. Вивчення проблеми впливу дитячо-батьківських відносин на формування емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку передбачає високу теоретичну цінність, адже дозволяє глибше усвідомити, що емоційна сфера є основою психічного здоров'я дитини і великий вплив на її розвиток мають дитячо-батьківські

відносини.

Практична значущість. Розуміння теми впливу дитячо-батьківських відносин на формування емоційної сфери дитини може допомогти батькам, педагогам, психологам та іншим фахівцям у вихованні емоційно здорових і щасливих дітей. Отримані практичні результати і розроблені рекомендації щодо оптимізації дитячо-батьківських відносин дадуть можливість формування емоційного благополуччя дітей дошкільного віку.

База дослідження: Дошкільний навчальний заклад “Усмішка” м.Здолбунів (старша дошкільна група “Бджілка”). В дослідженні взяли участь 16 дітей та їх батьки.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг роботи - 54 сторінки, з них основна частина – 46 сторінок.

ВИСНОВКИ

У ході роботи над науковим дослідженням було проаналізовано проблеми дитячо-батьківських відносин у психолого-педагогічній літературі. До основних проблем у дитячо-батьківських відносинах належать: проблеми вікових криз у дітей дошкільного віку (дитина прагне діяти самостійно, через що виникає конфлікт з батьками через надмірний контроль батьків); перебільшена опіка батьків, що формує у дитини невпевненість у собі; недостатня кількість уваги призводить до нестабільного емоційного стану, може призвести до агресивної поведінки з боку дитини; неприйняття дитини такою, якою вона є, що призводить до негативних явищ в емоційному стані дитини; крик, фізичні покарання з боку батьків, що викликають у дошкільнят страх та заціпеніння, або в іншому випадку протест; підміна емоційної взаємодії матеріальною винагородою.

Проаналізувавши особливості емоційного розвитку можна прийти до наступних висновків, що емоційний розвиток дитини залежить від віку дитини. У віці 3-4 роки емоції дитини залежать від ситуації, а також від ставлення дорослого до ситуації, яка склалася. Дитина у ранньому дошкільному віці вчиться відчувати основні психоемоційні стани: радість, сум, гнів, страх. Діти середнього дошкільного віку здатні відчувати емпатію. Старший дошкільний вік передбачає в емоційному розвитку, те що емоції стають змістовніші, з'являється цікавість до певних речей та естетичні почуття, які так важливо підтримувати дорослим, які поруч біля дитини у цей віковий період.

Дослідження впливу батьківсько-дитячих відносин на формування емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку засвідчує, що саме в сім'ї закладаються основи емоційної саморегуляції, емпатії та формуванню позитивного ставлення до стресу. Емоційний стан дитини

залежить від стилю виховання, який обирають батьки. Головну роль відіграє вплив стилю виховання, тип прив'язаності та емоційний клімат у сім'ї. Якщо ставлення батьків до дитини базується на високій чуйності до дитини та помірному контролі, опіці, то діти старшого дошкільного віку в таких сім'ях мають високі показники емоційної саморегуляції та розвинену здатність до співпереживання. Якщо батьки до дитини застосовують авторитарний стиль у вихованні, це призводить до плачевних наслідків, підвищеної агресії з боку дитини та складнощі у розпізнаванні власних почуттів. Якщо дітей старшого дошкільного віку, навпаки, ні в чому не обмежувати, то ці діти будуть мати проблеми з емоційною регуляцією. Найгірше в ставлення батьків до дітей - це відсутність уваги та контролю, що призводить до депресії та низької психологічної стійкості.

Дослідження дитячо-батьківських відносин та емоційного розвитку дітей дошкільного віку було проведено за допомогою спостереження та психодіагностичних методик, зокрема опитувальника дитячо-батьківських емоційних взаємовідносин (ОДБЕВ) Є.І. Захарової і методики "Кінетичний малюнок сім'ї". Проведені бесіди з батьками про емоції дітей, про стиль виховання, який переважає в сім'ї, про те, як зміцнювати психоемоційний стан дитини.

Після проведення експериментального дослідження було зроблено аналіз результатів. Діти, які отримують достатню кількість батьківського тепла, під час психолого-педагогічного спостереження продемонстрували здатність до саморегуляції поведінки (80%), вміло стримували страх перед новим завданням, чи грою. Проте у 20% вихованців зафіксовано ситуативну тривожність перед новими завданнями, що потребує додаткової підтримки з боку вихователя, а також можливо батьків та роботи психолога. аналіз результатів опитування батьків за опитувальником дитячо-батьківської взаємодії Є.І. Захарової. Аналіз

результатів за параметром емоційного компонента. Більшість батьків отримали високий рівень прийняття дитини (70%). Батьки сприймають дитину такою, як вона є, схвалюють її інтереси, проводять багато часу разом. Дитина у такій сім'ї почувається безпечно, що є основою для успішного навчання. У 10 % опитуваних батьків результат отримали ефект відторгнення, дитина сприймається як джерело проблем. На жаль, батьки фокусуються на недоліках. У старших дошкільників це часто викликає агресію або глибоку замкнутість.

За ступенем контролю демократичний стиль був характерний для 60% батьків. Батьки встановлюють межі, але пояснюють їх. Дитина вчиться відповідальності, що важливо перед вступом у школу. Авторитарний стиль передбачає жорсткі вимоги без пояснень. Це пригнічує ініціативність дитини. 15 % батьків отримали відповідний результат. Для 25 % батьків характерний ліберальний стиль, відсутність меж. Дитині буде важко адаптуватися до шкільної дисципліни.

За критерієм опіки для значної кількості дітей (90%) характерний стан гіперопіки. Батьки прагнуть зробити все за дитину. У старшій групі це призводить до інфантильності та несаможитності. 10 % дітей відчуває відстороненість: батьки емоційно холодні. Дитина шукає визнання на стороні, часто через девіантну поведінку.

Аналіз результати проєктивної методики «Кінетичний малюнок сім'ї» засвідчив, що більшість учасників мають повний склад сім'ї (в такому випадку дитина намалювала всіх членів сім'ї), розміщені близько, тримаються за руки (панує довіра). Це ознака емоційного благополуччя. У незначної кількості дітей (4 чол) на малюнку була відсутня сама дитина, що свідчить про низьку самооцінку таких дітей. В небагатьох відсутній хтось із рідних, що часто вказує на напружені почуття образи. У 80 % дітей на малюнках всі члени сім'ї були на одній лінії, що свідчить, що у таких родинах панує демократія та партнерство. У 15 % дітей на малюнках

характерний був дуже сильний натиск олівця, що свідчить про високий рівень агресії та напруги. Більшість дітей мали малюнки в яких переважали теплі кольори, що свідчать про позитивну атмосферу в сім'ї.

Після проведення проєктивної методики “Малюнок сім'ї” та анкетування за опитувальником дитячо-батьківської взаємодії Є.І.Захарової можна провести так званий синтез результатів цих двох методик. Це допомагає побачити реальний стан справ.

Аналіз результатів після проведення бесід про емоції, про стиль виховання та як зміцнити психоемоційний стан дитини, дозволяє оцінити обізнаність батьків, побачити зацікавленість, виявити найбільш актуальні проблеми. Під час проведення бесіди майже всі батьки активно долучилися.

Надано рекомендації щодо оптимізації дитячо-батьківських відносин та формування емоційного благополуччя дітей дошкільного віку: правило “якісного часу” проведеного з дитиною з урахуванням її вікових та психологічних особливостей; правило “3-х хвилин”; тілесний контакт та легалізація емоцій; консерватизм (сюди включаємо передбачуваність і певні сімейні звички та звичаї); підтримка та формування адекватної самооцінки; батьківський спокій і рівновага у будь-якій ситуації.

Отже, розуміння впливу дитячо-батьківських відносин на формування емоційної сфери дитини може допомогти батькам, педагогам, психологам та іншим фахівцям у вихованні емоційно здорових і щасливих дітей.